

Yerel Siyaset ve Yerel Yönetimlerde Cinsiyetçi Örüntüler: İstanbul Örneği¹

Nihal ŞİRİN PINARCIOĞLU*

Özet

Genel olarak Türkiye’de ve özelde İstanbul’da kadınların ulusal ve yerel politikadaki temsil oranları oldukça düşüktür. Kadınların yerel politikadaki eksik temsili, kenti erkeklerden farklı deneyimleyen kadınların yerel siyasette yeterince temsil edilmediği anlamını taşımaktadır. Bu sorun, kadınların özgül gereksinimlerinin kentsel karar alma mekanizmalarına yansımamasına ve bu mekanizmalarda dikkate alınmamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin kentsel hizmetleri cinsiyet körü olmakta, kadınların özgül gereksinimlerini dikkate almadan sunulmaktadır. Bu çalışmada, kentsel (yerel) siyasetin formel karar alma mekanizmalarında kadınların eksik temsiline, bu durumun nedenlerine ve kentte yaşayan kadınların yaşamlarını nasıl etkilediğine, kentsel siyasetin erkek egemen bir alan olarak şekillendiği İstanbul örneğinde odaklanılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle yerel siyaset ve yerel yönetim kavramları ile Türkiye’deki gelişim süreçleri, yerel siyasetin kadınlar açısından neden önemli olduğu, kentin formel karar alma mekanizmaları olarak yerel seçilmiş meclislerde kadın temsiline nicel ve nitel durumu ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin kentte yaşayan kadınlar için yürüttükleri faaliyetler ele alınmakta, bu kapsamda İstanbul’daki belediye meclis üyesi kadınların anlatılarına yer verilmektedir.²

Anahtar Kelimeler: Yerel siyaset, yerel yönetimler, cinsiyet eşitsizlikleri, İstanbul

Local Politics and the Local Governments Sexist Patterns: Example of Istanbul

Abstract

The rate of women’s representation in local politics is low generally in Turkey and specifically in Istanbul. Women’s under-representation in local politics means that women who experience the city different from men are not represented sufficiently. Because of this problem women’s specific needs are not considered in local decision making mechanisms. Therefore, local public services are gender blind and women’s specific needs are not taken into consideration. This paper points out the reasons of women who live in urban areas in sample of Istanbul where the structure of local politics is male-dominated. In this context, at first the concepts of “local politics” and “local government” and their historical development process are analysed. And then, the significance of local politics of women, number and conditions of women in city councils and Istanbul Metropolitan Municipality’s activities for women are discussed. Also, narratives from the interviews with women members of city council in Istanbul are included.

Key Words: Local politics, local governments, gender Inequalities, Istanbul

¹ Bu çalışma, yazarın 2011 yılında tamamladığı “Yerel Siyasete Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli’nde Niteliksel Bir Araştırma” başlıklı doktora tezine dayanmaktadır.

* Dr., Kadın Emeği ve İstihdamı Platformu, nihalsirin@gmail.com

² Anlatılar, tez çalışması kapsamında yürütülen araştırmada görüşülen gruplardan biri olan belediye meclis üyelerine aittir. Bu kapsamda İstanbul’da çeşitli ilçe belediyelerinde yer alan 16 kadın meclis üyesi ile yapılan derinlemesine görüşmelerden alıntılara ilgili bölümlerde yer verilmiştir.

1. Yerel Siyaset ve Yerel Yönetimler

Yerel siyaset, geniş anlamıyla, yerel yaşamın tüm boyutlarını kapsayan, kentteki farklı grupların farklılaşan ihtiyaçlarını dikkate alan ve bu ihtiyaçlardan doğan beklentilerin karşılanması amacıyla yerel bağlamda geliştirilen çeşitli mekanizmaları da kapsayan bir etkinlik alanıdır.³ Diğer bir ifadeyle, “yurttaşların ortak yaşam çevresini ve yerel nitelikli ortak gereksinimlerini ilgilendiren fiziksel, toplumsal, kültürel ve ekonomik içerikli bütün kararları ve uygulamaları” (Alkan, 2000: 4) içermektedir. Bu tanımlara göre yerel siyasetin en temel amacı, kentsel yaşamın kalitesini yükseltmek ve kentte yaşayan tüm yurttaşların/kenttaşların (hemşerilerin) gereksinimlerini dikkate almaktır. Ancak yurttaşlar/kenttaşlar denildiğinde, türdeş olmayan bir kitleden söz edilmektedir ve ortak yaşam çevresi kentte yaşayanlar için farklı anlamlar taşımaktadır. Bu bağlamda yerel politikalar, “yurttaşlık (ve kenttaşlık) ile farklılık kavramları arasındaki uzlaşmayı sağlamak” durumundadır (Yuval-Davis’den aktaran Alkan, 2005: 57).

Öte yandan, yerel siyaset genellikle demokrasi, özgürlük, özerklik gibi değerlerle birlikte anılmakta; yurttaşlar/kenttaşlar ve yönetimi birbirine yakınlılaştırdığı, demokratik bir siyasetin temelini de bu yakınlık olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda yerel düzlem, demokrasi pratiğinin yapıldığı alan, yerel siyaset de demokratik deneyimin ilk basamağı olarak öne çıkarılmaktadır.

Belediye, İl Özel İdaresi ve Köy yönetimlerinden oluşan yerel yönetimler ise, kentin formel karar alma süreçleriyle ilgili yasal düzenlemelerin uygulayıcıları ve yerel siyasetin temel aktörlerinden biridir. Yerel yönetimlerle ilgili değerlendirmelerde öne çıkan söylem, yerelleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin demokratikleşme açısından önem taşıdığına ilişkindir. Yönetimin yerelleşmesinin katılımı artırması ve demokrasiyi geliştirmesi beklenmektedir (Kurtoğlu, 2004: 322). Yerel yönetimlere güç ve kaynak aktarımı, yerel halkın gereksinim ve taleplerinin daha kolay karşılanabileceği ve demokratik katılımı artıracacağı kabulüyle yapılmaktadır (Şengül, 2009: 155).

Türkiye’de Yerel Siyaset ve Yerel Yönetimler

Türkiye’de yerel siyaset, 1980’li yıllarla birlikte gelişme göstermeye başlamıştır. 1980 ve öncesindeki dönemlere ait gelişmeler -yerel siyasetin kurumsal uygulayıcıları olan yerel yönetimler bağlamında- üç dönemde incelenebilir (Şengül, 2009: 160): Birinci dönem, cumhuriyetin kuruluşundan 1970’lerin başına kadar süren dönemdir. Bu dönemde yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin uzantısı olarak görülmesi söz konusudur. İkinci dönem, 1970’lerden, 1980’lere kadar uzanan bir süreyi kapsamaktadır. Bu dönem, yerel yönetimlerin, özerklik arayışında olduğu ve 1973 seçimlerinden başlayarak kent yaşamında ve siyasal alanda daha fazla önem kazanmaya başladığı dönem olmuştur. Bu gelişmede, en temel yerel yönetim birimi olarak görülen belediye yönetimlerinin ilk kez iktidardaki partiden, sol eğilimli bir partiye geçmesi önem taşımaktadır. Bu gelişme, kent yönetiminde bir söylem değişimi getirirken, belediyelerin etkinliklerinde de artış sağlamıştır (Şengül, 2009: 160; Cerit-Mazlum, 2008: 64). Kaynak sıkıntısı içindeki belediye yönetimleri, kendi kaynaklarını yaratmak için yöntemler geliştirmişlerdir. Üçüncü dönem ise, 1980’li yıllarda başlayan süreci kapsamaktadır. Bu dönemde yetkileri ve kaynakları artan belediyeler, siyasal yaşamda daha etkin duruma gelmişlerdir (Cerit-Mazlum, 2008: 64). Türkiye’deki yerel siyaset ve yerel yönetimlerin 1960’lardan itibaren geçirdiği değişimler, “kentsel grupları çeşitlendirmiş, taleplerin niteliğini değiştirmiş ve sonuçta yerel siyasetle ilgilenen grupların çoğalmasına neden olmuştur” (Erder ve İncioğlu, 2008: 5). 1980’li yıllara kadar yerel yönetimler, “kentsel altyapı gereksinimlerini karşılayacak yetki ve kaynağa sahip olmadıkları için, sadece, kentlerin ‘geleneksel belediyecilik’ diye adlandırılabilir çöp toplama, tarife düzenleme, işyeri ruhsatı düzenleme gibi günlük işlerini yürütmüştür” (Erder ve İncioğlu, 2008: 5). Bu tür bir yerel yönetim örgütlenmesi, 1950’lerin sonuna kadar büyük sorunlar yaratmasa da, 1960’lardan itibaren kırdan kente yönelen göç sonucu yaşanan hızlı kentleşme, kentsel sorunların hızla art-

³ Çalışmada, yerel siyasetin kurumsal uygulayıcılarından olan yerel yönetimlere ağırlık verilmektedir.

masına neden olmuştur. Ancak, bu dönemde izlenen politikalar doğrultusunda kaynaklar ulusal ölçüğe odaklanmış, ithal ikameci sanayileşmeye ağırlık verilmiş ve bu nedenle kentleşmeye ayrılan kaynaklar sınırlı olmuştur. “Ulusal düzeyde kaynak kullanımı sermaye birikim sürecinde belirleyici olmaya devam ederken, emeğin yeniden üretiminde devlet müdahalesi sınırlı kalmış, bu süreç yerel düzeye bırakılmıştır. Ancak yeniden üretim sürecinin yerel düzeye bırakılmasının anlamı, yerel yönetimlerin bu alanda aktif rol alması anlamına gelmemiş, bu sürecin taşıyıcıları daha çok yerel topluluklar ve aile olmuştur” (Şengül, 2009: 169). Kadınların toplumsal olarak belirlenen rollerinin hane içinde bakım, yetiştirme, beslenme gibi (yeniden) üretim faaliyetlerini kapsamaması, bu sürecin taşıyıcıları olarak belirtilen “aile”nin aslında kadınlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Kentle ilgili yeni yasal ve kurumsal düzenlemeler 1980’li yıllardan itibaren uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde yerel yönetimlerin önceki dönemlere oranla karar alma alanlarının genişlemesi söz konusudur. 1980 askeri darbesi sonrası yaşanan bu gelişmelerde, demokratikleşme çabalarından çok, kentlerde düzeni sağlama, kentleri denetim altına alma ve acil altyapı sorunlarını çözme işlevlerini üstlenen etkin yerel yönetim yapısına ulaşmanın hedeflendiği belirtilmektedir (Erder ve İncioğlu, 2008: xi).

80’li yıllar, kenttaşlık ve kamusal hizmet anlayışındaki değişimlere de sahne olmuştur. Bu gelişmeler, dünyadaki gelişmelerden bağımsız değildir. 1980’li yıllarda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde iktidar olan Yeni-Sağ eksenli partiler, merkezi yönetim ve yerel yönetimleri yeniden yapılandırmak üzere eyleme geçmişlerdir (Şengül, 2009: 174–175). 1980’lerde gelişen neo-liberal hareket, küreselleşmeyi önceleyen bir süreçtir (Kahraman vd., 1999: 15). Küreselleşme, bir kısım çelişkili süreçleri iç içe geçirmektedir (Giddens, 1994: 149). Neo-liberal politikalar bağlamında toplumsal harcamalardan yapılan kısıntılar ve sosyal refah devleti anlayışındaki çözülme, yerel yönetimleri ve yerel siyaset algısını birbirinden farklı ve çelişkili noktalarda etkilemiştir (Güler, 2003: 8–9). Bir yandan dezavantajlı toplum kesimlerine yönelik hizmetlerin sağlayıcısı yerel yönetimler olmuş, diğer yandan da yerel yönetimlerin yeniden yapılanmasının bir parçası olarak özelleştirme, deregülasyon gibi bu grupları olumsuz yönde etkileyen süreçler yaşanmıştır (Alkan, 2005: 62). Küreselleşme sürecinin ekonomik boyutu, küreselleşen sermayenin yerel yönetimler üzerindeki etkisidir. Küreselleşmeyle birlikte, Fordist sanayileşmeden, post-Fordist sermaye birikim süreçlerine geçiş olmuştur ve yerel yönetimler açısından önemli sonuçlar doğurmuştur (Kahraman vd., 1999: 47). Bu sonuçlar doğrultusunda, 1980 sonrasında, emeğin yeniden üretimini merkeze alan bir yerel yönetim anlayışından, sermayenin yeniden üretimine öncelik veren bir anlayışa geçilmiştir (Şengül, 2009:175). 1980 sonrasında yaşanan bu dönüşüm, küreselleşme ve yerelleşme ilişkisi bağlamında şekillenmiştir. Küreselleşmenin, “yerel olanın evrenselleşmesi ve evrensel olanın yerelleşmesi” (Kahraman vd., 1999: 15) tanımı, küreselleşme ve yerelleşme arasındaki karşılıklı, etkileşimli ve zaman zaman çelişkili olan ilişkiyi açıklamaktadır. Küreselleşmeyle birlikte öne çıkan yerelleşme süreci, “daha gevşek örgütler ve sorunlar içinde siyaset üretilmesi, yatay ilişki ağlarının güçlenmesi, devlet eksenli çözümlerin geriye çekilmesi” (1999: 15) gibi gelişmelere sahne olmuştur. Bu süreçte, uluslararası bir siyasal kültür de gelişmeye başlamıştır. Odaksal devlet anlayışının çözülmesine zemin hazırlayan bu yeni uluslararası siyasal kültür, ‘yönetişim’⁴ olarak adlandırılmaktadır. Kahraman’a göre, “yönetişim olgusunu belirleyen süreç, postmodernitenin zemin hazırladığı yerellik kavramıyla bütünleşmiştir” (Kahraman vd., 1999: 16).

Küreselleşmenin, kentsel yönetime olan etkilerine benzer bir sonuçla, kentsel mekân olan etkilerinde de karşılaşılmaktadır. Kentsel mekân, emeğin yeniden üretildiği değil, sermayenin yeniden üretildiği mekânlar olarak belirlemiştir. Küreselleşme sürecinde, sermaye, yönünü cazibe merkezi olan küresel kentlere doğru çevirmiştir. Bu noktada, “finans, tüketim ve eğlence merkezleri niteliğiyle birbirleriyle yarışmaktan başka bir olanak” (Harvey, 1999: 116) kalmayan kentler

⁴ 21. yüzyılın hakim yönetim paradigması olarak nitelendirilen ve “yönetimi, devlet dışı aktörleri kapsayacak şekilde, yani birlikte yönetme anlamında değiştirme iddiasını ileri süren bir kavram” (Bayramoğlu, 2005: 27).

arasında, yatırımları ve sermaye akışkanlıklarını cazibe merkezleri olarak kendilerine doğru çekmek üzere bir rekabet başlamıştır. Bu noktada rekabet içinde olan ve birbirleriyle yarışan kentler, sermayenin isteği doğrultusunda örgütlenirken, birtakım kentsel eşitsizlikleri de üretmektedir.

Bu süreçlerin Türkiye’de yaşandığı en önemli sahne ise İstanbul’dadır. Türkiye’de küresel kent olarak nitelendirilen tek kent olan İstanbul’un sermaye için bir cazibe merkezi haline gelmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durumla birlikte ekonomide yaşanan değişimler kentsel eşitsizlikleri ve sınıfsal kutuplaşmaları artırmaktadır. Yaşanan yoğun göç ve enformelleşmenin de etkisiyle bu eşitsizlikler daha da çok hissedilmektedir.

Tüm bu siyasal, toplumsal ve ekonomik değişimler, cinsiyetler açısından yansız değildir. Yaşanan süreç, kadınları önemli oranda etkilemektedir. Küreselleşme, yeni teknolojilerin gelişmesi, artan rekabet, neo-liberal politikalar, refah devleti modelinin terk edilmesi gibi süreçler, kadınların yaşamları üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Walby, 1997). Üretimde esneklik ve yeni işbölümü, yerel özellikleri ve yerelleşmiş yeni üretim ilişkilerini ortaya çıkarmıştır. Kuralsızlaştırma, esnekleştirme, özelleştirme gibi uygulamalar, iş güvencesinin ortadan kalkmasına ve sermayenin ucuz, vasıfsız, kolay değiştirilebilir olarak görülen kadın işgücüne yönelmesine yol açmıştır. Ekonomik daralma dönemlerinde ilk işten çıkarılanlar da kadınlardır (Ecevit, 2007: 15). Kadınların yerel düzeydeki konumları da bu süreçten önemli ölçüde etkilenmektedir. Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımları kadar, yerel hizmet alanlarını da kapsayan bu etkilenme durumu, genellikle kadınlar aleyhine sonuçlar yaratmaktadır. “Toplumsal gönenc bakış açısının çöküşüyle, kadınların, çocukların yetiştirilmesi, hasta, yaşlı, çocuk bakımı gibi ‘özel alana ilişkin yük’ünün daha da ağırlaşması, buna koşut olarak artan kentsel yoksulluğun kadınlar üzerindeki özgül etkileri” (Alkan, 2005: 63) mevcuttur. Aynı zamanda, küreselleşmenin kentsel mekânı şekillendirmesinde ortaya çıkan kentsel eşitsizliklerin ve bu noktada öncelikli olarak kentsel yoksulluğun, dünyadaki yoksulların %70 oranında kadınlardan oluşmasından da hareketle, özellikle kadınları yakından ilgilendirdiği ve kadınlar açısından olumsuz sonuçlar yarattığı burada belirtilmelidir.

Diğer yandan, Türkiye’de küreselleşme ve yerelleşme süreçlerine bağlı olarak gelişen 1980 sonrası diğer yeniliklerden biri yerel yönetimleri düzenleyen yeni yasaların yürürlüğe konulmasıdır. Yeni yasalarla birlikte, yerel yönetimlerin faaliyet ve etki alanlarının genişlemesi söz konusudur ve buna bağlı olarak harcama sorumlulukları artmıştır. Artan harcama sorumlulukları daha fazla kaynak ihtiyacı yaratmaktadır. Yerel yönetimlerin mevcut gelir yapıları artan hizmetlerin karşılanması için çoğu zaman yeterli gelmemektedir (Güner, 2007: 66). Bu durum, kadınlar üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır; çünkü daha önce de belirtildiği gibi kadınların kentsel yaşam ve pratiklerinde gereksinim duydukları hizmet alanları ile yerel yönetimlerin sundukları ya da sunmaları gereken hizmetler birçok noktada kesişmektedir (Ecevit, 2001: 235). Bu bağlamda, yerel yönetimlerin sundukları ya da sunmadıkları hizmetler kadınları doğrudan ilgilendirmekte ve onlar açısından büyük önem taşımaktadır (Ecevit, 2001: 253). Yerel yönetim hizmetlerinin doğrudan ve birincil yararlanıcıları olan kadınların, bu hizmetlerdeki aksamalarla, (yeniden) üretim faaliyetleri daha da ağırlaşmaktadır.

“Kadınların ikincil bağımlı rolü konut, ulaşım ve kamu hizmetlerinin ‘sürdürülebilmesi’ için yapılan yatırımı en aza indirmeye olanak sağlamaktadır. Sonuçta sistem hala ‘işliyorsay’, bu, kadınların parasız ulaşımı garantilemesi (insan ve mal hareketi), evlerini tamir etmesi, kantin olmadığında yemek hazırlaması, etrafta alışveriş için dolaşmaya daha fazla zaman ayırması, bakmevi olmadığında diğerlerinin çocuklarına bakması ve sosyal bir boşluk olduğunda veya kültürel yaratıcılığın yokluğunda üreticilere ‘parasız eğlence’ sağlaması nedeniyle olmaktadır.(...)” (Castells, 1997: 221)

Kadınlar aleyhine sonuçlar yaratan, siyasal katılım dâhil kamusal alan faaliyetlerini sınırlandıran ve her dönem geçerli olmakla birlikte, yerel yönetimlerin ön plana çıkmaları ve etki alanlarının genişlemesi gibi etkenlere bağlı olarak daha fazla hissedilen/belirginleşen diğer bir boyut, yerel yönetim birimlerinde hâkim olan geleneksel bakış açısıdır. Bu bakış açısı, kadınların var

olan geleneksel rollerini yeniden üretici uygulamalara yol açmaktadır. Ancak yerel yönetimler bu gerçeği görmemekte ya da dikkate almamakta ve çoğunlukla kadınların gereksinim ve taleplerine yanıt verebilecek özel politikalar geliştirmemektedir (Ecevit, 2001: 253).

2. Yerel Siyasetin Kadınlar İçin Önemi

Kadın ve erkeklerin yaşadıkları coğrafyayı toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklere göre farklı deneyimledikleri bilinmektedir (Kümbetoğlu, 2001: 259; Mackenzie, 2002: 252; Jaekel and Geldermalsen, 2007: 1; Greed, 1994: 40; Beall, 1996: 11). Toplumsal cinsiyet, kentsel yaşamın niteliğinde önemli farklılıklar ve özgül sorunlar yaratmaktadır. Yerel siyaset, kadınların özgül sorunlarının giderilmesi, pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerinin⁵ karşılanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kenttaşlar olarak kadınların yaşadığı çoğu sorun, yerel sorunlardır (Wedel, 2001: 40) ve kadınların gündelik yaşam/pratik gereksinimleri yerel yönetimlerin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerle doğrudan ilişkilidir. Ecevit (2001), kentlerde yaşayan ve ev dışı bir faaliyette bulunanların dışındaki kadınların, ait oldukları kamusal alanının genellikle mahalle ve semtleriyle sınırlı olduğunu ve hanelerinin yeniden üretim faaliyetlerini bu alanlarda ulaşabildikleri hizmetler yardımıyla gerçekleştirmekte olduklarını belirtmektedir.

“Yerel yönetimlerin ürettiği mal ve hizmetlerin çoğunun kullanıcısı ya doğrudan kadınlar olmaktadır veya bunlar kadınlar aracılığıyla ailelerine sunulmaktadır. Böyle olduğunda yerel yönetimlerin sundukları ya da sunamadıkları hizmetler onlar için hayati önem taşımaktadır” (Ecevit, 2001: 235).

Diğer yandan kadınların en önemli stratejik gereksinimlerinden olan siyasete katılım ve siyasette güçlenmek için de yerel politika önemli bir konumdur. Yerel düzlem, kadınların örgütlenme ve güçlenmesi açısından daha uygun bir alandır (Wedel, 2001: 40). Yerel olanın kadınların gündelik yaşamlarına daha yakın olduğuyla ilgili yaşam pratikleri (Alkan, 2005: 88) de yerel politikayı kadınlar açısından önemli kılmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, kadınların pratik ve stratejik gereksinimleri, talepleri, öncelikleri ve yaşadıkları sorunlar toplumsal cinsiyetle ilgili özgüllükler barındırmaktadır. Bu özgüllükleri dikkate alan ve toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm plan ve programlarına yerleştiren bir kent yönetimi için kadınların yerel siyasette temsilci olarak yer almaları ve kadınların gereksinim ve taleplerini yerel siyasetin gündemine taşımaları son derece önemlidir.

3. Kadınların Yerel Siyasetteki Durumu

Yerel siyasete katılım temelde iki rol üzerinden gerçekleşmektedir. Biri, yerel seçimlerde adaylığını koyup seçilerek yerel kurumsal karar mekanizmalarında aktif olarak yer almak ve temsil görevini üstlenmektir. Diğeri ise farklı yerel hizmet gereksinimleri olan kenttaşlar olarak yerel siyasete katılımdır (Cerit-Mazlum, 2008: 79). Her iki katılım biçimi açısından da yerel siyaset kadınların güçlenmesi için önemli bir konumdur. Ancak Türkiye’de kadınlar yerel siyasetin temsil, katılım, yerel hizmet, kurumsal mekanizmalar gibi tüm katmanlarının dışında ya da kıyasında tutulmaktadır. Kadınların yerel siyasette temsilci olarak ve yerel hizmetlerin yararlanıcısı olarak nasıl konumlandırıldıkları “temsil” ve “yerel hizmetler” başlıkları altında aşağıda verilmektedir.

Temsil

Yerel siyasette kadınların temsilci olarak yer alabilmeleri oldukça güçtür. Türkiye’de ulusal siyaset gibi yerel siyasetin yapısı da erkek-egemen ve erildir. Siyaset, erkekler tarafından çoğun-

⁵ İleriki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınan pratik toplumsal cinsiyet gereksinimleri, kadınların, toplumsal cinsiyet örüntüleri ve rollerini belirleyen ayrımcı yapılar içinde var olmak için duydukları gereksinimlerdir (Wedel, 2001: 42; Alkan, 2005: 61). Stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri ise ayrımcı ve ataerkiyi koruyan ve sürdüren yapıları dönüştürme mücadelesini yönlendiren gereksinimlerdir (Alkan, 2005: 61).

lukla iktidarı ele geçirme ve rant paylaşma amacıyla yapılandırılmakta, kadınlar açısından demokratik bir katılım modeli geliştirilememektedir.

Siyasetin erkek egemen bir alan olarak şekillenmesinin temel dinamiği kamusal ve özel alan bölünmesidir. Toplumsal sözleşmeye dair klasik kuramlar, toplumsal yaşamı kamusal ve özel alanlara bölmüştür ve kadınlar, siyasi açıdan önemsiz olduğu düşünülen özel alanda konumlandırılmışlardır (Pateman, 1988: 6). Bu belirleyici ilke, keskin bir kadın ve erkek ayrımı yapmakta; hak, fırsat ve sorumlulukları toplumsal cinsiyet temelinde belirlemekte ve kadınlar aleyhine bir durum yaratarak erkek egemen ideolojinin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu bakışın bir sonucu olarak kadınların rolleri toplumsal olarak belirlenmekte ve bu roller hanede bakım, yetiştirme, beslenme gibi işleri yapmakla sınırlandırılmaktadır. Kadınların bu (yeniden) üretim faaliyetleri ise “kamusal dünyanın temel ilkeleri olan emek-hak-karşılık bağlamında değil, sevgi-minnet-fedakârlık bağlamında” (Sancar-Üşür, 2008: 217) ele alınmakta ve “doğal özellikleri”ne dayandırılmakta, cinsiyete dayalı işbölümleri, yaygın olarak “doğal olgular” biçiminde yorumlanmaktadır. Cinsiyetçi ideolojide en yaygın süreç de, toplumsal pratiğin “doğallaştırılması”dır (Connell, 1998: 321). Bu “doğal görev”lerin yerine getirilmesinden sorumlu tutulan kadınlar, “kadınlık rolleri”ni içselleştirdikleri için -egemen eril ideolojinin de hedeflediği gibi- neredeyse tüm vaktini ve enerjisini bu işlere ayırmaktadır.

Kadınların rolleri bu şekilde tanımlanırken, erkeklerin rolleri kamusal ilişkiler içinde tanımlanmakta ve emeği hak ve karşılık bağlamında ele alınmaktadır. Modern toplumlarda, kadınların kamusal var oluşlarıyla erkeklerinki arasında belirgin ve süregiden bir asimetri vardır. Bu asimetri, kadınların eğitime ve ücretli işgücüne katılım biçimlerinde de, siyasete katılımlarında da mevcuttur (Acar-Savran, 2004: 113). Eril tahakküm, asimetric cinsiyet ilişkilerini kurmakla kalmamakta, bu ilişkilerin tüm toplumsal düzen tarafından sürekli onaylanmasına da neden olmaktadır. Bourdieu (2001), toplumsal düzeni, eril tahakkümün üzerine kurulu olduğu zemini kabullenme ve sürekli onaylama yönünde çalışan büyük bir ‘simgesel makineye’ benzetmektedir (Bourdieu, 2001: 9). Bu metafor, özel alan ve kamusal alan bölünmesinin ve bu bölünmenin yarattığı karşıtlıkların toplumsal kabulünün yaygınlığına işaret etmektedir. İstanbul’da görüşülen kadın belediye meclis üyelerinin anlatılarında da yer bulduğu gibi... :

“Kadına biçilmiş bir rol var toplumda ve dolayısıyla bu rol dışında hem toplumsal hayatta hem siyasi hayatta başka bir şans verilmiyor. Ve bizler de bunu çok benimsemişiz. Erkek hegemonyası tamamen!” (G1, 38, Yönetici, Belediye Meclisi Üyesi)

“Şimdi siyaset neyle yapılır, parayla yapılır ve zamanla yapılır. Zaman, kadının siyasete ayracağı zaman, evden ayırdığı zaman diye düşünülür. Zaman ayırmak çok önemli. Kadın buraya ayracağı zamanda çocuklarına yemek yapsaydı, çocuklarının başında olsaydı, evin işini yapsaydı... Kadından beklentiler bunlar. Hem bunların hepsini yapacaksınız artık siyasete zaman ayıracaksınız ayrabilirseniz.” (G2, 61, Emekli, Belediye Meclisi Üyesi)

Tüm bu süreçlerle bağlantılı olarak, kadınların gerek ulusal gerekse yerel seçilmiş meclislerde eksik temsil edilmesinin en önemli nedenlerinden biri, siyasi partilerin yapı ve işleyişidir. Siyasal partilerde kadınların eşit katılımını destekleyecek tarihsel bir miras mevcut değildir (Sancar-Üşür, 2008: 226). Kadınların sorunlarını siyasal karar alma süreçlerine yansıtabilmesi siyasal partilerin, kadınların temsilinin “demokrasinin vazgeçilmez ilkelerinden biri olduğuna dair açık irade beyanında bulunmaları ve bu beyanın gereğini yapmak için harekete geçmeleri ile olanaklıdır”; ancak Türkiye’de siyasal partilerin birçoğu bu noktadan uzaktır (Sancar-Üşür, 2000: 209). Diğer bir deyişle, siyasal partiler, ne kadınların eksik temsiline yönelik erkek egemenliğini sorgulayacak bir girişimde bulunmak ve kadınların temsilini artırmak için çözümler aramakta, ne de halen son derece sınırlı kalan bu tür girişimleri desteklemektedirler (Ayata, 1998: 248). Türkiye’de mevcut siyasal partiler içindeki seçilmiş ya da atanmış kadın oranları düşüktür ve bu yapılarda yer alabilen az sayıdaki kadın ise ya parti içinde çok etkili olamamakta ya da ‘vitrin’ işlerde tutunabilmektedir (KA-DER, 2006: 17). Kadınların ulusal ve yerel meclislere seçilmesi, parti

yönetimlerinin kadınları aday gösterme ve listelerde üst sıralara yerleştirme inisiyatifine bağlı olmaktadır. Bununla birlikte “Türkiye’de siyaset anlayışı, lider ağırlıklı parti yapılanması, adaylık süreçleri, siyasal yaşamın işleyişi ve örgütlenmesi, kadınların siyasal partiler içinde güçlü bir baskı grubu olarak örgütlenememeleri, kadınların siyasal rollerinin ve katılımlarının büyük ölçüde seçmenlikle sınırlı kalmasına neden olmaktadır” (KSGM, 2008: 47). Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de kadınlar yurttaşlar olarak yönetim mekanizmalarında çok az yer almakta, kadınların cinsiyet ayrımını en çok yaşadığı alanlardan biri siyaset alanı olmakta ve kadının hala oy verme ile yetinmesi beklenmektedir (Aktaran Kümbetoğlu, 2001: 267).

Kadınlar, siyasi partilerin yönetim kademelerinden ziyade, ‘yardımcı’ örgütlenmeler olarak yapılandırılan kadın kollarında yer alabilmektedirler. Parti tüzüklerine⁶ bakıldığında da kadın kollarının genellikle ‘yan-yardımcı kuruluş’ biçiminde konumlandırıldığı ve partinin ana kademesine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir. Siyasal partilerin kadın kolları, çoğunlukla, sosyal yardım faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumlu tutulan ve seçim çalışmalarında aktif rol alarak partinin oyunu artıran yapılar olarak görülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar da, kadın kolları üyelerine karar mekanizmalarında yer tanınmadığını ve çoğunlukla partiye kaynak sağlamak üzere ya da seçim kampanyalarında kullanıldıklarını göstermektedir (Minibaş, 1996: 180). Kadın kolları, kadınların siyasete katılımını sağlayacak ve temsilini artıracak örgütler olmaktan uzak, yasal yetkilere ve ayrı bir bütçeye sahip olmayan, çoğu zaman partinin karar organlarına katılma ve oy verme hakkı olmayan işlevsiz yapılardır. Yerel siyasetin içinde yer alan kadınların deneyimleri de bu yöndedir:

“Şimdi kadın zaten siyasette belli temsil noktalarına gelinceye kadar önu kesiliyor. İşte kadın nerde oluyor? Kadın kollarında oluyor. Kadın kollarında ne yapılır? İlçe örgütlerinin bir alt kümesi olarak düşünülüyor. Seçim çalışmalarında yükü çekecek olan iki temel ayak var: Biri kadın kolları, biri gençlik kolları. Broşürleri dağıtacak, afişleri asacak gençlik kolları; bütün evleri gezerek partinin politikasını anlatacak olan da kadın kolları. Böylece peki erkeklerle ne kalıyor diye sormak gerekir yani. İşte onlara seçilmek kalıyor. Yani seçilmek için yapılan çalışmalar kadınların ve gençlerin üzerinden yapılıyor; ama kim seçilecek sorusunun cevabı da tabii ki erkekler seçilecek. Kadın ve gençlik kolları partinin erkekleri için çalışırlar. İşi bilen, karar verme yetkisine sahip olan kişi erkeklerdir, gündemi onlar belirler. Yani bizim aklımız bu kadarına ermezmiş gibi bir kültürel altyapımız var: “onlar erkektir, onlar bilir”. Buna karşı çıktığımızda, konuştuğumuzda; çok konuşan kadın olarak kabul de görmüyorsunuz. Yani bu kültürel altyapı kadınların siyasette var olmasına engel oluyor.” (G2, 61, Emekli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Burası için İstanbul’un en modern ilçesi denir; ama burada bile kadınlar yeterince temsil edilmedi. Ama bu Türkiye’nin genelinde böyle; bütün erkekler, siyasette kadın olsun ama benim karım olmasın mantığında. Bu aslında erkeklerin, kadının siyasetteki yeri konusunda samimi olmamalarından kaynaklanıyor hence. Bu bütün partiler için geçerli.” (G3, 28, Avukat, Belediye Meclisi Üyesi)

Temelde kamusal-özel ayrımının ve bu ayırmadan beslenen cinsiyetçi tutumun özellikle kentteki tezahürleri, kadınların stratejik gereksinim ve taleplerini dikkate alan ve bu taleplerin oluşturulmasına olanak sağlayan, cinsiyet eşitliği perspektifiyle oluşturulmuş yerel politikalarla giderilmeyi gerektirmektedir. Tam da bu noktada yerel yönetimlerde kadın katılımı ve temsili önem kazanmaktadır. Kadınların özgül sorunlarını politikleştirip gündeme getirerek yerel politikaları belirleyen mekanizmalarda yer almaları son derece gerekli ve önemlidir. Bu, toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının, diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyetin ana plan ve politikalara yerleştirilmesinin de önemli bir adımını oluşturur. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi kadınların ulusal ve yerel siyasetteki temsil oranları son derece düşüktür (Bakınız Tablo 1) ve cinsiyetler arasındaki uçurumu açıklıkla yansıtmaktadır.

⁶ Mecliste sandalyesi bulunan partilerin tüzükleri için bakınız: www.chp.org.tr/wp-content/uploads/CHPTuzukNISAN2010.pdf, web.akparti.org.tr/media/teskilat/Tuzuk.pdf, www.mhp.org.tr/kitaclar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf.

Yıllar	1989	1994	1999	2004	2009	
Belediye Başkanı %	0.2	0.5	0.6	0.6	0.9	
Belediye Meclisi Üyesi %	0.7	0.9	1.6	2.3	4.5	
İl Genel Meclisi Üyesi %	0.8	0.9	1.4	1.7	3.5	
Yıllar	1991	1995	1999	2002	2007	2011
Kadın Milletvekili Oranı %	1.8	2.3	4	4.4	9.1	14.2

Tablo 1: Genel ve Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Türkiye’de Kadın Temsilcilerin Oranı (%)

İstanbul’da kadınların yerel siyasetteki temsil oranlarına bakıldığında Türkiye geneliyle belli noktalarda benzerlik gösterdiği, belli noktalarda ise farklılaştığı görülmektedir. İstanbul’daki il genel meclisi üyelerinin cinsiyet dağılımına bakıldığında, 277 il genel meclisi üyesinin 22’sinin (%7,9) kadın olduğu görülmektedir (Bakınız Tablo 2). Daha önce Tablo 1’de verilen Türkiye ortalamalarına göre ise, kadınların il genel meclisindeki temsil oranları %3,5’tir. İstanbul’daki oranlar, Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Belediye meclis üyelerinin cinsiyet dağılımına bakıldığında, İstanbul’un 1392 belediye meclis üyesinden 156’sının (%11,2); Türkiye ortalaması olan %4,5’in üzerindedir.

	Büyükşehir Belediyesi		İlçe Belediyeler (Büyükşehir Belediyesi Meclis Üyeleri Dâhil)		İl Genel Meclisi		Muhtar	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Sayı	30	270	156	1236	22	255	49	735
Oran	%10	%90	%11,2	%88,8	%7,9	%92,1	%6,3	%93,7

Tablo 2: 2009 Yılı Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Seçilmiş Kadın-Erkek Sayı ve Oranları (İstanbul)

Büyükşehir Belediyesi’ne bakıldığında ise Türkiye’de toplam 952 Büyükşehir Belediye meclis üyesinin 74’ünün kadın olduğu görülmektedir. İstanbul’da 300 meclis üyesinin 30’u (%10) kadındır (Bakınız Tablo 1). İstanbul’daki oranlar, Türkiye ortalaması olan %7,7’nin üzerindedir.

İstanbul’da, belediye meclislerindeki kadın temsilci oranlarının Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesi, Çitçi (1989: 120)’nin 1984 yerel seçimlerini inceleyen çalışmasında “kadınların 50.000’in üzerindeki belediyelerde daha fazla oranda temsil edildiği”yle ilgili savıyla ilişkilendirilebilir. Çitçi, çalışmasında, belediye meclislerini; kır, kasaba ve kent olarak ayırmakta; kadın temsilinin kentsel nitelik taşıdığını ve kent olarak tanımladığı nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerde daha yüksek orana ulaştığını vurgulamaktadır. Arıkboğa (2009 ve 2010)’nın, Çitçi’nin savından yola çıkarak 2004 ve 2009 yerel seçimlerini incelediği çalışmalarında, nüfusu 10.000’in altında kalan belediyelerde, kadın temsilinin son derece düşük olduğu ve Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde kaldığı, 10.000’lik eşik aşıldıktan sonra ortalamanın üzerine çıktığı ve özellikle 50.000’lik eşğin aşılmasından sonra oranların arttığı sonucuna varmaktadır. Bu durumla ilgili Alkan (2005: 89-90), “küçük yerleşimlerde kadınlar üzerindeki geleneksel-ataerkil baskının daha yoğun olduğu, buna karşılık büyük kentlerde kadınların bu baskıdan sıyrılma olanaklarının görece olarak artacağı kabul edilirse, bu farklılaşmanın temsile de yansımalarının olağan olduğu düşünülebilir” saptamasında bulunmaktadır. Öte yandan, nüfusu her ne olursa olsun belediyelerde, özellikle 2009 yerel seçimlerinde, bir önceki seçim dönemine kıyasla kadın

temsil oranlarının yükseldiği de görülmektedir (Bakınız Tablo 3). Bu tablonun oluşmasında, kadınların siyasete katılımlarının artırılmasıyla ilgili kadın hareketi ve AB tarafından hükümete yapılan baskının bir sonucu olarak, konunun, siyasilerin yaygın söylemi haline gelmesiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Ancak bu artış henüz çok yetersizdir ve bu noktada kota gibi olumlu ayrımcılık politikalarının mutlaka devreye sokulması gerekmektedir.

Belediye Nüfusu	2004 (%)	2009 (%)	Artış (%)
10.000 <	0,71	1,34	88,7
10–20.000	2,95	5,64	91,2
20–50.000	3,55	9,04	154,6
50–100.000	6,84	10,95	60,1
100–250.000	9,52	12,76	34,0
250–500.000	8,03	14,05	75,0
500.000 >	9,11	11,39	25,0
Ortalama	2,37	4,45	87,8

Tablo 3: Ankoğa, E., N. Ekin Erkan ve A. Güner (2010).

Yerel seçilmiş meclislerde⁷ kadın temsilcilerin konumu ve kadınların temsili

Yerel siyasal temsil mekanizmalarından olan yerel seçilmiş meclisler, belediye ve il özel idaresinin karar organları olan belediye meclisi ve il genel meclisleridir. Bir yerel yönetimin meclisi şu üç işleve sahiptir: Temsil, karar alma ve denetim. (Ankoğa, 2010: 193).

5393 Sayılı Belediye Kanununa göre belediye meclisi, belediyenin karar organıdır ve yerel halk tarafından seçilen üyelerden oluşmaktadır. Belediye başkanının başkanlığında toplanan meclis, temel olarak belediyenin stratejik plan, yatırım ve çalışma programı, bütçe, imar, sosyal/kültürel faaliyetler ve diğer hizmetleri konusunda kararlar almaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 18). Ayrıca, belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarının kullanımına ilişkin kararların alınması; belediye tarafından çıkartılacak yönetmeliklerin kabul edilmesi; kardeş kent ilişkileri kurulmasına, ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yapılmasına karar verilmesi ve belediye başkanı ile encümen arasındaki anlaşmazlıkların karara bağlanması da belediye meclisinin görevleri arasındadır. (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 18). 1580 sayılı eski kanunda, yılda üç kez yapılan olağan ve bazı şartların gerektirdiği takdirde yapılacak olağanüstü toplantı düzeneği yerine, meclisin her ayın ilk haftası belediye başkanı tarafından belirlenen gündemle olağan olarak toplanması öngörülmektedir. Her ayın ilk toplantısında belediye başkanı ve meclis üyeleri belediyeye ait işlerle ilgili konuların gündeme alınmasını önerebilmekte ve bu öneriler, toplantıya katılanların salt çoğunluğunca kabul edildiği takdirde gündeme alınabilmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 20-21). Belediye meclisinin toplantı ve kararları alenidir ve alınan kararların halka duyurulması gerekmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.23).

Yerel seçilmiş meclisler –özellikle belediye meclisleri- kadınları doğrudan etkileyen yerel politikaların oluşturulduğu ve karara bağlandığı mekanizmalardır. Dolayısıyla, yerel seçilmiş meclislerde kadınların temsili son derece önemlidir. Ancak, yerel seçilmiş meclislerde kadınların

⁷ Bu çalışmada, yerel seçilmiş meclislerden biri olan belediye meclisleri üzerinde durulmaktadır.

temsil oranlarına bakıldığında Türkiye ortalamasının %4,5'i, İstanbul ortalamasının ise %10'u geçmediği görülmektedir. Bu noktada, yerel seçilmiş meclislerin, kenttaşların tamamını yeterli ve dengeli bir şekilde temsil edemediği açıktır.

Belediye meclislerinin toplumun bütününe temsil edip edemediğine yönelik araştırmalar, belediye meclislerinde çoğunlukla belli toplumsal grupların egemen olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, belediye meclislerinde mesleki temsilin ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'de belediye meclislerinin mesleki bileşimine bakıldığında ise genellikle ticaretle uğraşan bağımsız (serbest) çalışanların ağırlıkta olduğu görülmektedir (Çitçi, 1989: 231). Hali hazırda ki İstanbul belediye meclis üyelerinin de önemli bir bölümü serbest çalışanlardan oluşmaktadır (Arıkboğa vd., 2007: 58). Benzer biçimde Keleş (1982), belediye meclislerine özel girişimcilerin egemen olduğunu ve bunun kamu yararını engelleyici bir özellik gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu noktada, güç ve çıkar ilişkilerinin önem kazanması, meclisleri rant dağıtan mekanizmalara dönüştürmektedir.

Belediye meclis üyelerinin bir başka ortak noktasının cinsiyetle ilgili olduğu ve genellikle meclislerin erkek egemen yapıda olduğu ortaya çıkmaktadır. 2009 yerel seçim sonuçlarına göre Türkiye geneli dikkate alındığında belediye meclis üyesi kadın oranının %4,5; il genel meclis üyesi kadın oranının %3,5, İstanbul'daki oranların da %10'u geçmemesi bu durumu açıklıkla yansıtmaktadır. Belediye meclislerinde erkeklerin egemenliği, kadınların ise eksik temsili söz konusudur (Çitçi, 1989: 119).

Kadınların yerel siyasetteki temsil oranlarının artmasıyla birlikte, yerel siyasetin önceliklerinde anlamlı değişiklikler olduğuna dair bir oydaşma olduğu söylenebilir (Sancar-Üşür, 2000; Phillips 1999; Alkan, 2003 ve 2005); ancak "kadın temsiline temel özelliklerinden birisinin kadın temsilcilerin erkek merkezli bir sisteme eklenmesi olduğu" (Tekeli, 1989; Çitçi, 1999) dikkate alındığında, temsilci kadınların aynı zamanda, kadınların gereksinim ve taleplerini politikleştirip gündeme taşıyabilmeleri ve erkek merkezli siyasete alternatif bir duruş sergileyebilmeleri önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, sayısal temsil önemlidir; ancak yeterli değildir. Nitekim "kadınların siyasal süreçlere etkin katılımı yeterli sayıda kadının, kuralları az çok belirli bir süreçte, seçimle gelinecek yerlere aday olabilmesine; aday olacakların cinslerarası eşitlik kriterlerine göre belirlenmesine ve seçilenlerin de kadınların sorunlarını dile getirmeyi ve çözüm üretmeyi kendi siyasal temsil görevleri içinde görmelerine bağlıdır" (Sancar-Üşür, 2000: 217) ve "kadınların siyasal temsil ilkesi 'biyolojik olarak kadınlık' değil, bir 'politik mücadele öznesi olarak kadınlık'tır" (2008: 223). Bu bağlamda, katılım ve temsiline niteliği; kadınların siyasal karar alma süreçlerine katılarak temsil görevini üstlendiklerinde kadınların sorunlarını, stratejik gereksinim ve taleplerini gündeme taşımalarına ve bu yönde politik mücadeleyi üstlenmelerine bağlı olarak artmaktadır.

Yerel seçilmiş meclislerde, seçilme şansını yakalamış olan az sayıdaki kadının, temsil etmeleri beklenen kadınlarla aralarında önemli farklılıklar vardır. Bir kadının temsilci olarak yerel seçilmiş meclislerde yer alabilmesi eğitiminden mesleğine, ailesinden çevresine kadar birçok faktöre bağlıdır. Bu noktada, Tekeli'nin ulusal meclisler ve temsilcilerle ilgili yaptığı yorumların yerel meclisler açısından da geçerli olduğu söylenebilir:

"(...) Türkiye'de kadın nüfusun genel olarak, erkek nüfusa göre daha az eğitilmiş olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kadın parlamenterlerin, genel topluma göre seçkinin de seçkini diye nitelenebilecek bir grup oluşturduklarını söylemek yanlış olmaz. Bunun anlamı, Türkiye'de kadın temsilcilerle, onları temsil ettiği var sayılan kadın nüfus arasında hiçbir benzerlik bulunmamasıdır" (Tekeli, 1982: 280).

İstanbul'da belediye meclis üyesi bir kadın uygulamadaki durumu anlatarak, Tekeli'nin tespitini onaylamaktadır:

“Ben yüksek lisans yaptım. (...) meclisteki kadınların yanlış olmasın; ama sanırım tamamı üniversite mezunu. Yüksek lisanslar da var. (...) Zaten bir kadının aday olmasında eğitiminden, ailesine kadar birçok şey gözetiliyor.(...) Erkeklerde ilkokul mezunu da var, ortaokul da. Çok dikkat edildiğini düşünmüyorum.” (G4, 42, Yönetici, Belediye Meclisi Üyesi)

Ancak, Berktaş'ın da ifade ettiği gibi, kadın temsilcilerin, temsil ettikleri kadın nüfusla aralarında eğitim, meslek gibi farklılıklar bulunsa da özel yaşamlarında benzerlikler vardır. Bunun nedeni, toplumun genelinde ataerkil cinsiyet rejiminin geçerli olmasıyla ve kadın temsilcilerin çoğunlukla eril tahakkümü sorgulamamalarıyla yakından ilgili görülmektedir (Berktaş, 2003: 195-196).

Bu durumla da ilişkili olarak, belediye meclislerinde kadınlarla ilgili konuların çok da gündeme gelmediği, kadın üyelerin de bu durumun üzerinde düşünmedikleri anlaşılmaktadır.

“Ya aslında düşünüyorum da, böyle çok şeyimiz yok yani. Kadınlarla ilgili bir karar, konu yok, olmadı galiba.” (G5, 47, Emekli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Şimdi siz sorunca dikkatimi çekti de, yok, alınmadı hiç. Maalesef kötü bir durum.” (G3, 28, Avukat, Belediye Meclisi Üyesi)

Diğer yandan, belediye meclisleri, güçlü başkan modelinin geçerli olduğu yapılardır. Türkiye’de yerel yönetim sistemi, ‘güçlü başkan modeli’ne dayalıdır. Bu sistemde, başkanın belirli bir ağırlığı vardır; yerel siyaset ‘başkan’ odaklı yapılandırılmakta ve işlemektedir. Örneğin, yasal olarak belediyenin karar alma organı belediye meclisidir; ancak meclisin rolü, belediyeye ilgili alınacak kararları tartışmaktan ve belirlemekten öte, başkanın faaliyet ve planlarının gerçekleştirmesini sağlayacak kararların alınmasıdır. Meclisteki siyasi çoğunluğun, istisnalar dışında, başkanın siyasi partisine mensup olması bu durumu kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, karar alma sürecinde tüm meclis üyelerinin değil, siyasi çoğunluğa sahip grubun üyelerinin etkili olduğu, bu etkinin ise başkanla uzlaşabildikleri ölçüde geçerli olduğu söylenebilir. Güçlü başkanlık modeline dayalı bir sistem içinde, karar alma tekeli meclis üyelerinde olsa dahi, meclisin rolü başkanın önceliklerini uygulamaya geçirebilmek üzere işlemektedir. *“Karar alma sürecindeki önemli husus karar almak değil, kararın alınabilmesi ya da alınabilmesidir. Dolayısıyla karar alma sürecinde meclisin etki gücünün sınırı, başkana rağmen değil, başkanla birlikte karar almaktır”* (Arıkboğa, 2010: 198). Bu model, meclis üyelerinin kararların alınmasındaki etkisini zayıflatmaktadır ve kadın meclis üyelerinin kadınlarla ilgili faaliyet ve çalışmalarını yerel seçilmiş meclislere yansıtılabilmelerini ve meclis kararı olarak kabul ettirebilmelerini olanaksız kılmaktadır. Kadın meclis üyesi sayısının az olması bu durum üzerinde doğrudan etkili olurken, sayısal azlığın yarattığı diğer bir sonuç, alınan grup kararlarında kadınların, çoğunluk oluşturamamalarından dolayı etkili olamamalarıdır. Her partinin kendi içinde bir grup kararı alması, bireysel kararları kayba uğratmaktadır. Bu noktada, kararların alınmasında etkili olduğu belirtilen belediye başkanı ve parti yöneticilerinin neredeyse tamamının erkeklerden oluştuğu göz önüne alındığında, kadınların azınlıkta kaldığı, gerek parti içinde ve gerekse meclis genelinde kararların alınmasında etkili olamadıkları görülmektedir. Bu durum da kadınların kararlara katılımının önündeki ciddi engellerden biridir. İstanbul belediye meclis üyesi kadınlar durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Yani kararlarda etkin olamıyoruz genelde, erkekler de olamıyor. Yani burada daha çok iktidar ya da muhalefette olma durumu öne çıkıyor. Zaten başkan her şeyi belirliyor, siz o çerçevede kararları oyluyorsunuz, güçlü başkan modeli yani işte. Bizim kararlarımız, tavsiye kararı gibi daha çok.” (G6, 38, Mühendis, Belediye Meclisi Üyesi)

“Biz daha çok başkan modeli yani, Türkiye’de böyle maalesef. O da ama haklı, şimdi başkan kendine bir program yapıyor 5 yıllık, kendi kafa yapısına göre, tarzına göre işte, bürokratların falan da ona göre atıyor. (...) buna müdahale edemiyorsunuz; çünkü başkanın tasarrufu o. Oraya sizi sokmuyor. Ama işte bu faaliyetleri sonuçta başkan belirliyor.” (G7, 30, Yönetici, Belediye Meclisi Üyesi)

Yerel seçilmiş meclislerde kadınların durumuna yönelik bir diğer konu ihtisas komisyonlarına üyelik ile ilgili olmaktadır. Yerel seçilmiş meclislerde, belli konuları değerlendirmek üzere çeşitli ihtisas komisyonları kurulmaktadır. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren konular, bu komisyonlarda görüşüldükten sonra yerel seçilmiş meclislerde karara bağlanmaktadır. Ancak, kadınlar yerel seçilmiş meclislerde planlama, bütçeleme, imar gibi “erkek işi” olarak görülen komisyonlarda değil, cinsiyetçi işbölümünün uzantısı biçiminde “kadın işi” olarak görülen sosyal yardım, kültür gibi komisyonlarda yer almaktadırlar (Çitçi, 1999: 93; Sancar-Üşür, 2008: 238). Bütçe ve imar gibi kente ilişkin önemli kararların alındığı komisyonlara seçilseler dahi, çoğunlukla tek kadın temsilci olarak yer aldıkları için, kadınların gereksinim ve taleplerini isteseler de gündeme taşıyamamakta ya da kabul ettirememektedirler. Belli konuların meclisin onayına sunmadan önce tartışıldığı bu komisyonlarda da çoğunlukla grup kararı geçerli olmakta ve kadınlar azınlıkta kaldığı için etkili olamamaktadırlar. İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi’nde oluşturulan “İmar ve Bayındırlık Komisyonu”, “Plan Bütçe Komisyonu” gibi ihtisas komisyonlarında da kadınlar yer almazken, “Çevre ve Sağlık Komisyonu”, “Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu” gibi ihtisas komisyonlarında yer almaktadırlar. Görüşülen belediye meclis üyesi kadınlar ihtisas komisyonlarının çoğunlukla “uzmanlığa göre” belirlendiğini; ancak kadın olmanın da bütçe, imar, hukuk gibi önemli komisyonlara girmekte sorun yarattığını, bu komisyonlarda en çok “1” kadına yer verildiğini belirtmişlerdir.

“İmar, bütçe, ulaşım gibi daha fazla karar alınan komisyonlara kadınlar düşünülüyor, bu açık. (...) Kadınlar hani eften püften işler var ya, onlara yönlendiriliyorlar.” (G8, 43, Avukat, Belediye Meclisi Üyesi)

“Ben hukuk komisyonundayım. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Ben avukatım, o yüzden bu komisyondayım. Mesleğinize göre alınıyorsunuz komisyonlara. (Bu komisyonlarda, kadınların konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?) Hemen her komisyonda bir kadın üyemiz yer alıyor mesleğine göre. (...) Şimdi düşününce aslında şunu da söylemek isterim. Mesela bir avukat arkadaşım daha var, onu çevre komisyonuna yönlendirdiler. O aslında hukukta olmak istemişti, birlikte çalışıyorduk; ama sizi de diğer yıl alırız dediler mesela ona. Yani seneye benim yerime o olacak büyük ihtimal. İkimizi birden koyabilirlerdi. Bir tane de kadın olsun, ikincisine gerek yok diye düşünüyorlar galiba.” (G3, 28, Avukat, Belediye Meclisi Üyesi)

Yerel Hizmetler

Kadınların güçlenmesi ve özgül gereksinimlerinin yerel politika ve yerel yönetimlerde dikkate alınmasında önemli adımlardan biri, Avrupa Birliği mevzuatında da sıklıkla kullanılan kavramlardan olan “toplumsal cinsiyetin ana plan ve politikalara yerleştirilmesi (gender mainstreaming)” olmaktadır. Bu kavram, kurumsal yapıların ve ana plan ve politikaların toplumsal cinsiyet farkındalığı ile yeniden oluşturulmasını ifade eder. Burada amaç, var olan kurumsal ve politik işleyişe toplumsal cinsiyet farkındalığını yerleştirmeye çalışarak eklektik bir oluşum yaratmak değil; kurumsal ve politik işleyişin toplumsal cinsiyet farkındalık ve duyarlılığı ile yeniden tasarlanmasını sağlayan bir bakış açısı yaratmaktır.

Diğer yandan, daha önce de belirtildiği gibi, toplumsal cinsiyet, kentsel yaşamın niteliğinde önemli farklılıklar ve cinsiyetler açısından özgül sorunlar yaratmaktadır. Burada önemli nokta, yerel siyasetin, kenttaşların yaşamının daha iyiye gitmesi için yerel hizmetleri kadınların pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimlerini de dikkate alacak biçimde yeniden değerlendirmesi ve yönlendirmesi (Kümbetoğlu, 2001: 264) olmaktadır. Yerel siyasetin ve kurumsal uygulayıcıları olan yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında değerlendirilmesinde pratik ve stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri önemli iki kavram olmaktadır. Pratik toplumsal cinsiyet gereksinimi, kadınların mevcut iktidar yapısı içinde toplumsal olarak kabul edilmiş rollerinden doğan gereksinimlerdir (Pincha, 2009: 11). Başka bir ifadeyle kadınların, top-

lumsal cinsiyet örüntüleri ve rollerini belirleyen ayrımcı yapılar içinde var olma gereksinimleridir (Wedel, 2001: 42; Alkan, 2005: 61) ve toplumsal cinsiyet örüntüleri içindeki kadın deneyimlerinden türetilmiştir (Sandercook and Forsthy, 2005: 77). Bu tür politika ve programlar toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile doğrudan mücadeleyi kapsamamaktadır (Sandercook and Forsthy, 2005: 77; Pincha, 2009: 11); ancak kadınların Örneğin, ev işleri, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı gibi kadınların toplumsal olarak kabul edilmiş rollerine bağlı olarak üstlendikleri işleri daha kolay yerine getirebilmeleri için kadınlara yönelik düzenlenen bir eğitim programı pratik gereksinimleri karşılamaya yöneliktir (Alkan, 2005: 61).

Stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri ise kadınların toplum içinde erkeklere göre ikincil pozisyonda olmalarından kaynaklanmaktadır (Pincha, 2009: 11) ve erkeklere göre ikinci planda kalan kadınların feminist analizinden türetilmiştir (Sandercock ve Forsyth, 2005: 77). Bu bağlamda, stratejik toplumsal cinsiyet gereksinimleri, ayrımı ve ataerkiyi koruyan ve sürdüren yapıları dönüştürme mücadelesini yönlendiren gereksinimlerdir (Alkan, 2005: 61). Diğer bir anlatımla, “kadınların eşitlik mücadelelerinde, karar alma mekanizmalarında yer alma yönündeki” (Kümbetoğlu, 2001: 282) gereksinimleri stratejik gereksinimlerdir. Örneğin, kadınların siyasal karar alma mekanizmalarında yer almalarına yönelik güçlendirici bir eğitim programı stratejik gereksinimlere yöneliktir. Stratejik ihtiyaçları karşılamak kadınların güçlenmesi için daha önemli konumdur; ancak pratik ihtiyaçların karşılanması da önemlidir. Bu ihtiyaçların karşılanması, kadınların güç ilişkilerinde büyük değişikliklerin gerekliliğini fark etmelerini ve bir mücadele zeminini hazırlamaktadır (Moser, 1993: 38).

Yerel yönetimlerin “yerel kamu hizmetlerini yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yürütme (yerel hizmet), yerel nüfusu temsil etme (temsil) ve yerel nüfusun yönetime katılımını (katılım) sağlama” (Alkan, 2005: 58) gibi temel işlevlerinin kadınların pratik ve stratejik gereksinimlerini dikkate alması, nüfusun yarısından fazlasını oluşturan kadınları dışlamayan bir yönetim modeli oluşturulmasında önemli parametreler olmaktadır. Ancak, yerel yönetimlerin kadınların pratik ve stratejik gereksinim ve taleplerine ne ölçüde duyarlı olduklarına değinen çalışmalar (Kümbetoğlu, 2001; Alkan, 2003, 2005, 2008; Sancar-Üşür, 2008) genellikle olumsuz sonuçlara varmaktadır. Yerel yönetimler, kenttaşları adeta türdeş bir grup saymakta, farklılıklarıyla bir arada olduklarını göz ardı etmekte, bunun doğrudan bir sonucu olarak plan ve politikalarında cinsiyet körü uygulamalar gerçekleştirmekte ve kadınların taleplerini göz ardı etmektedirler. Alkan (2005)’ın, *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet* (2005) adlı kitabında bulgularına yer verdiği Ankara saha çalışması, kentte yaşayan kadınların sorunlarının yerel kurumsal karar alma mekanizmalarında yer alan kadın ve erkeklerce yeterince dikkate alınmadığı ve yerel politikada toplumsal cinsiyet farkındalığının var olmadığı sonuçlarını ortaya koymaktadır. Buradaki önemli noktalardan biri, daha önce de tartışıldığı gibi, kadınların “geliştirilecek politikalar ve projelerin oluşturulmasında söz sahibi olabilecekleri yerel yönetimlerdeki sayısal azlıkları” (Kümbetoğlu, 2001: 264-265) olmaktadır. Bu durum, kadınların stratejik gereksinim ve taleplerini dile getirmelerine ve mücadele etmelerine engel olmaktadır. Bu yüzden kadınların, pratik gereksinim ve taleplerini dile getirmeleri görece olarak daha olanaklı iken, stratejik gereksinim ve taleplerini gündeme taşıyabilmeleri kısıtlanmaktadır (Hablemitlioğlu, 2005: 199).

İstanbul’da yerel yönetimlerin kadınlara yönelik sundukları hizmetler

Yerel yönetimlerin hizmetlerini cinsiyetler arası eşitsizlik ve farklılıkları dikkate alarak sunup sunmadığı, öncelikle kadınların sorun, gereksinim ve taleplerinin farkında olup olmadığıyla yakından ilgilidir. Kentlerde kadınların şiddet, yoksulluk, istihdam, barınma, çocuk-hasta-yaşlı-engelli bakımı, sosyal yaşam alanları, kentsel güvenlik, ulaşım gibi konularda sorun yaşadıkları bilinmektedir.⁸ Görüşülen belediye meclisi üyesi kadınlar, kendilerine ulaşan kadınların birçoğunun da sayılan nedenlerden bazılarıyla ilgili sorun yaşadıklarını aktarmışlardır:

⁸ Bu geniş sorun yelpazesi, sadece kadınlara özel hizmetler sunmakla çözüme kavuşturulamaz niteliktedir. Bunun yanı sıra yerel yönetimlerin tüm hizmetlerini cinsiyetler arası eşitsizlik ve farklılıkları dikkate alarak yeniden tasarlaması, toplumsal cinsiyet perspektifini tüm plan ve programlarına yerleştirilmesi gerektiği yeniden belirtilmelidir.

“Kadınlar daha çok iş istemek için geliyor. Bazen çocuğuna kreş isteyen de oluyor, sokağına lamba da. (...)” (G9, 57, Emekli, Belediye Meclisi Üyesi)

“En çok iş isteniyor, kendisine ya da çocuğuna. Maddi yardım isteyen de çok. Bundan başka parklarla, sosyal merkezlerle ilgili istekler de oluyor.” (G1, 38, Yönetici, Belediye Meclisi Üyesi)

Yerel yönetimlerin kadınların taleplerini görüp görmediğini anlamak için faaliyetlerine bakıldığında “kadınlara yönelik” sunduğu hizmetlerde bir çeşitlilik olduğu görülmekle birlikte daha çok pratik ihtiyaçların giderilmesi gündemdir. Görüşme yapılan belediye meclis üyesi kadınlar bağlı buldukları belediyelerin⁹ kadınlara yönelik hizmetlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Kadın sığınmaevi var 10 senedir. Oradaki kadınlara iş bulma, yerleştirme yapılıyor. Sonra engellilerle ilgili çalışmalar yapılıyor, merkezimiz var. Kreşler var, öğrenci yurtları var, aile danışma merkezleri var. Aile danışma merkezleri, bu işlerle oradaki bayanlar ilgileniyor. Gönüllü evi var. Göz, diş taraması var çocuklar için. Yani kadınlarla ilgili çok faaliyet var. Bizim kadın meclisinin de çok çalışmaları var, aktifler.” (G10, 60, Emekli, Belediye Meclisi Üyesi)

“Bizim kadınlara yönelik faaliyetlerimiz oluyor. Mesela kadınların el ürünlerini pazaryerlerinde satabilmelerini sağladık. Şu an net rakam veremeyeceğim; ama epey gelir elde ettiler mesela. Sonra kadınlar için bilgilendirici seminerlerimiz oluyor. Hukuksal haklar ilgili oldu, sağlıkla ilgili var, yani yapılıyor bunlar. Sığınmaevimiz de var bizim. Kadınlara özel spor merkezi var. İçinde çocuklarını bırakabilecekleri kreş de var orda. Başka, yani aklıma gelenler bunlar şimdi.” (G8,43, Avukat, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlarla ilgili işte bir kadın kurulumuz var. Yine daha çok kadınların, çocukların ve gençlerin yararlandığı semt konakları var. Orda çeşitli faaliyetler düzenleniyor, mesleki eğitimler, çeşitli bilgilendirici seminerler veriliyor, anaokulları var, çamaşırhaneler de var. Kadınlar bu etkinliklerden yararlanıyor. Sosyal yardımlar da veriliyor. Sonra burası biliyorsunuz birçok sanatsal etkinliğin düzenlendiği bir yer, kadınlarla ilgili de etkinlikler oluyor, biz yapmasak bile destek olduğumuz çalışmalar oluyor.” (G11, 44, Yönetici, Belediye Meclisi Üyesi)

“Kadınlar için birçok etkinlik düzenleniyor. Kurslar, seminerler, yani birçok faaliyet var. Bizim özellikle kadın meclisimiz çok etkin, biliyorsunuzdur. Bilgilendirme amaçlı seminerler, eğitimler, konferanslar düzenleniyor. Mesela bilgisayar kursları, dil kursları veriliyor ücretsiz olarak. El emeği üreten kadınların ürünlerini satabilecekleri yerler tahsis edildi. Yani yoksulluk çok büyük sorun, ev ekonomisine katkı yapmaları çok önemli bence. Bunun için yardım edildi sonuçta.” (G12, 61, Emekli, Belediye Meclisi Üyesi)

İlçe belediyelerin bu faaliyetlerinin yanı sıra İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kadınlara yönelik hizmetlerine bakıldığında da hobi kursları, mesleki eğitim kursları, bilgilendirici seminerler ve sağlık merkezleri gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Büyükşehir Belediyesi'nin “aile ve kadın” özelinde çalışmalar yürüten Kadın Koordinasyon Merkezi bulunmaktadır. Merkez “bir yandan İstanbul genelinde yardım çalışmaları sürdürürken diğer yandan kadınlara yönelik gerçekleştirdiği eğitim programları ve seminerler ile meslek edindirme ve bilinçlendirme faaliyetleri”ni sürdürmektedir (<http://www.ibbkkm.org/>, 2013). Büyükşehir Belediyesi'nin Faaliyet Raporu'nda da kadınlara yönelik sosyal destek hizmetleri başlığı altında yer alan merkezin amacı, “toplumda kadının statüsünün iyileştirilmesine yönelik projeler yürütmek” olarak açıklanırken faaliyetleri arasında, “aileleri Sosyal Yardım Kuponu uygulaması ile ekonomik yönden desteklemek” yer almaktadır. Diğer faaliyetleri olarak “Kadın ve Aile Sağlığı” konulu seminer

⁹ Belediye meclislerinde çok az sayıda kadın yer aldığından görüşülenlerin kimlikleri tahmin edilebileceği için araştırma etiği gereği belediye isimleri verilememektedir. Ancak, bu ilçe belediyelerin bir kısmında iktidar diğer kısmında ise ana muhalefet partisi yönetmektedir.

dizisi, Kasnakta Tıgla Boncuk İşleme ve Yapay Çiçek Yapımı Kursu, Geri Dönüşüm Sergisi, Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) El Ürünleri Sergisi (Doğu'dan İstanbul'a Kadın Eli Sergisi), KKM El Emeği Sergisi, Evlilik Dünyası Fuarı ve Lale Festivali sayılmıştır.¹⁰ Büyükşehir Belediyesi ayrıca en önemli hedef kitlesini kadınların oluşturduğu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları (İSMEK) düzenlemektedir.¹¹ İSMEK'in kuruluş amaçlarından biri "kadınları üretim süreçlerine dâhil etmek, onlara meslek kazandırmak ve ev bütçesine katkı yapabilmelerini sağlamak olduğu için, kadın kursiyerler her zaman katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturmuştur". Bu kurslara katılanların %80'inden fazlası kadındır. Ancak, İSMEK'te düzenlenen kurslar, istihdama yönelik bir meslek edindirmekten çok, hobi amaçlı kurslardır.¹²

Büyükşehir Belediyesi'nin bir diğer faaliyeti "kadın ve aile sağlığı merkezleri"dir. Kadın ve aile sağlığı merkezinin yürüttüğü hizmetler, İstanbul genelinde "22 Sağlık Tarama, 17 Psikolojik Danışmanlık ve 3 Görüntüleme Merkezi"nde ücretsiz olarak verilen tarama hizmetlerini kapsamaktadır.¹³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Planı (2010-2014)'nda ise kadınlara yönelik sağlık hizmetlerinin Belediye bünyesinde bulunan 34 adet Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi yoluyla verildiği belirtilmiştir.¹⁴ Öte yandan, nüfusu 100 binin üzerinde olan belediyelerin kadınlar için sığınak açma zorunluluğu olmasına rağmen Büyükşehir Belediyesi'ne ait bir sığınak bulunmamaktadır. İstanbul'un nüfusu 100 bini geçen 36 ilçesinin sadece 8'inde sığınak bulunmaktadır.¹⁵

Görüldüğü üzere, hem Büyükşehir Belediyesi hem de ilçe belediyeleri, cinsiyet eşitliği yaklaşımını tüm plan ve programlarına yerleştiremedikleri gibi, çoğu belediyenin kadınların pratik gereksinimlerini kısmen, stratejik gereksinimlerini ise hiç karşılayamadıkları faaliyetleri mevcuttur. Birkaç istisna belediye dışında yürütülen faaliyetlerde çoğunlukla amaç, kadınların güçlenmesi değil, "aile" içindeki kadının güçlenmesi ve ailesine daha "yararlı" olabilmesi gibi gözükmektedir. Zaten faaliyetler, kadın ve kadının güçlenmesi politikaları üzerinden değil, "aile" ve "aileyi güçlendirme" politikaları üzerinden yürütülmektedir. Kadınların güçlenmesi yaklaşımı, kadınların erkeğe göre ikincil ve bağımlı konumunu yapıbozuma uğratma hedefi taşımaktadır. Ataerkiyi güçlü biçimde sürdüren başat kurumlardan biri olan ailenin güçlendirilmesi yaklaşımı ise kadınların ikincil konumunu yeniden üretmektedir. Bu yaklaşım, kadından ailenin tüm sorumluluklarını kusursuzca yerine getirmesini, ailenin birlik ve bütünlüğünü sağlamasını ve sürdürmesini beklemektedir. Böyle bir amaçla sürdürülen politika ve hizmet döngüsünde kadınların kenttaşlar olarak yerel siyaset ve yerel yönetimlerle ilişkisi çok sınırlı ve/ya da sınırları erkekler tarafından çizilmiş olarak devam edecektir.

4. Sonuç Yerine: Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset Kime Yakın?

Yerel siyaset ve yerel yönetimler halka yakınlık, katılım, demokrasi gibi kavramlarla birlikte ele alınmaktadır; ancak bu kavramlar genel olarak Türkiye'de ve özelden İstanbul'da kadın ve erkekler için eşit bir durum yaratamamaktadır. Hem yerel siyasete katılım ve temsilde hem de yerel yönetimlerin (bu çalışma için belediyelerin) sundukları hizmetlerde cinsiyetçi ve/ya da cinsiyet körü bir yapı hâkimdir. Kadınlar, siyasetin ve siyasal partilerin erkek egemen yapısı, bu yapının belirlediği politika yapma tarzı, toplumun kadına yüklediği roller ve bu rollerin kadınlara politikaya ayıracak zaman bırakmaması gibi erkek egemen sistemle doğrudan ilişkili nedenlerden dolayı yerel siyasette yeterince yer alamamaktadırlar. Kadınların yerel siyasette eksik temsili kendilerini ilgilendiren kararlarda söz sahibi olamamalarına; gereksinim ve taleplerinin ulusal

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. İBB Faaliyet Raporu 2012, http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/BilgiHizmetleri/Yayinlar/FaaliyetRaporlari/Documents/2012/iBB_Faaliyet_Raporu_pdf/ibb_faaliyetraporu_2012.pdf

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İBB Faaliyet Raporu 2012, http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/BilgiHizmetleri/Yayinlar/FaaliyetRaporlari/Documents/2012/iBB_Faaliyet_Raporu_pdf/ibb_faaliyetraporu_2012.pdf

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.sosyalpolitikalar.com.tr/derg-boeluemler/kapak-/kapak-dosyasi/33-bir-sosyal-politika-arac-olarak-yerel-yoenetim-yetikin-eitimi-etkinlikleri-smek-oerne.html>

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.ibb.gov.tr/sites/saglikvesosyalhizmetler/kadinsagligi/Pages/AnaSayfa.aspx>

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İBB Stratejik Planı 2010-2014, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/StratejikPlanlamaMd/Pages/2010-2014StratejikPlan.aspx>.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://t24.com.tr/haber/istanbulun-34-ilcesinde-8-kadin-siginmaevi-var/166126>

ve yerel karar alma mekanizmalarına yansıtılamamasına neden olmaktadır. Yerel meclislerde temsilci olarak yer alabilen az sayıda kadın ise yerel seçilmiş meclislerin yapı ve işleyişi nedeniyle alınan kararlarda etkili olamamaktadırlar.

Kadınların, karar alma mekanizmalarında yer almadıkları ya da etkili olamadıkları yerel yönetimlerin sundukları hizmetler de çoğunlukla cinsiyet körü olmaktadır. Yerel yönetimlerin ana plan ve politikalarına toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini yerleştirmedikleri gibi kadınlar için yürütüldüğü öne sürülen faaliyetler de daha çok kadınların gündelik yaşamlarında toplumsal cinsiyet rollerine bağlı gereksinimlerini karşılayabilmeleri için sunulmaktadır. Yapısal bir sorun olan “kadınların toplumdaki ikincil konumu”nun tamamen değişmesi, yapısal değişiklikler gerektirir; ancak yerel yönetimler bu değişimi sağlayacak faaliyetlerde çok büyük çoğunlukla bulunmamaktadır. Kadınlar için yürütüldüğü söylenen faaliyetlerin aynı zamanda kadınların güçlenmesine yönelik değil “aile”nin güçlendirilmesine yönelik olması da bu durumu açıklıkla ortaya koymaktadır. Bir kez daha yinelemek gerekir ki yerel siyaset ve yerel yönetimlerin katılım ve demokrasi ilkeleri gibi yakınlık ilkesi de kadınlar ve erkekler için aynı mesafeye işaret etmemektedir.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. (2004). *Beden Emek Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat Yay.
- Alkan, A. (2008). *Belediye Kadınlara da Hizmet Eder – Kadın Dostu Belediye Hizmetleri: Neden, Nasıl...* İstanbul: KA-DER.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yay.
- Alkan, A. (2003). *Kadınlar Tarafından Kadınlarla Birlikte ve Kadınlar İçin Yerel Politika*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kasaum/KA-DER.
- Alkan, A. (2000). *Yerel Politika ve Kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kasaum/KA-DER.
- Alpaydın, Y. (2006). “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Yerel Yönetim Yetişkin Eğitimi Etkinlikleri: İSMEK Örneği”, <http://www.sosyalpolitikalar.com.tr/derg-boeluemler/kapak-/kapak-dosyasi/33-bir-sosyal-politika-arac-olarak-yerel-yoenetim-yetikin-eitimi-etkinlikleri-smek-oerne.html>, Erişim Tarihi: 05.12.2013.
- Arıkboğa, E., (2010). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü. Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu. İstanbul: Okan Üniversitesi Yay.
- Arıkboğa, E., N. Ekin Erkan ve A. Güner. (2010). The Rise of Women in Local Politics in Turkey: Whereabouts? Up to Where? *1st International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies*. Trabzon: KTÜ, Vol. II, 451-471.
- Arıkboğa, E. (2009). Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller. *Türk İdare Dergisi*, 463-464, 15-43.
- Ayata-Güneş, A. (1998). Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset. A. Hacimirzaoglu (drl.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde*. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.
- Bayramoğlu, S. (2005). *Yönetişim Zihniyeti / Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yay.
- Beall, Jo. (1996). *Urban Governance: Why Gender Matters?* <http://www.gdrc.org/u-gov/doc-whygendermatters.html>, Erişim Tarihi: 03.07.2007.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yay.
- Berktaş, F., Kadınlar, Siyaset ve Demokrasi (Sosyal Demokrasi Okulu Ders Notları), http://www.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/kadınlar_siyaset_demokrasi.html, Erişim Tarihi: 05.03.2010.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*. Cambridge: Polity Press.
- Castells, M. (1997) Kent, Sınıf, İktidar, çev.Asuman Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Cerit-Mazlum, S. (2008). *Önce Yerel Siyaset*. İstanbul: KA-DER.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. C. Soydemir (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Çitçi, O. (1989). *Yerel Yönetimlerde Temsil -Belediye Örneği-*. Ankara: TODAİE.
- Çitçi, O. (1999). 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 23, 215, 81-97.
- Ecevit, Y. (2001). Yerel Yönetimler ve Kadın Örgütleri İlişkinine Eleştirel Bir Yaklaşım. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (drl.). *Yerli Bir Feminizme Doğru içinde*. İstanbul: Sel Yay.

- Ecevit, Y. (2007). Yoksulluğa Karşı Feminist Strateji İçin, *Amargi: Aylık Feminist Dergi*, 6, 14-18.
- Erder, S. ve N. İncioğlu. (2008). *Türkiye’de Yerel Politika’nın Yükselişi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. Kuşdil, E. (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Greed, C. H. (1994). *Women and Planning*. London and New York: Routledge.
- Güler-Ayman, B. (2003). İkinci Dalga: Siyasal ve Yönetimsel Liberalizasyon. *Kamu Yönetimi ve Yerel Yönetimler Sempozyumu*. Ankara: Yol İş Sendikası.
- Güner, A. (2007). Nasıl Bir Hizmet Bölüşümü? Temel İlkeler ve Türkiye Uygulaması. A. Mengi (drl.). *Yerellik ve Politika içinde*. Ankara: İmge Yay. ss. 47-66.
- Hablemitlioğlu, Şengül. (2005). *Toplumsal Cinsiyet Yazıları*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. S. Savran (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu 2012, http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/BilgiHizmetleri/Yayinlar/FaaliyetRaporlari/Documents/2012/iBB_Faaliyet_Raporu_pdf/ibb_faaliyetraporu_2012.pdf, Erişim Tarihi: 11.05.2013.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadın Koordinasyon Merkezi, <http://www.ibbkkm.org/>, Erişim Tarihi: 11.01. 2013.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı 2010-2014, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/StratejikPlanlamaMd/Pages/2010-2014StratejikPlan.aspx>, Erişim Tarihi: 21.10.2011.
- Jaekel, Monika and Marieke Van Geldermalsen (2007), Gender Equality And Urban Development: Building Better Communities For All, <http://www.globalurban.org/GUDMago6Vol2Iss1/Jaekel%20&%20van%20Geldermalsen.htm>, Erişim Tarihi: 21.06.2007.
- KA-DER. (2006). *Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu*. Ankara: KA-DER Yay.
- KA-DER. (2011). <http://www.kader.org.tr/tr/container.php?act=unlimitedoo&idoo=105>, Erişim Tarihi: 10.9.2012
- Kahraman, H.B., Keyman, F. ve A.Y. Sarıbay. (1999). *Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Kurtoğlu, A. (2004). *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*. İstanbul: İletişim Yay.
- Kümbetoğlu, B. (2001). Kentsel Alan ve Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet. A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (Ed.). *Yerli Bir Feminizme Doğru içinde*. İstanbul: Sel Yay.
- Mackenzie, S. (2002). Kentte Kadınlar. Duru, B. ve A. Alkan (Ed. ve Çev.). *20. Yüzyıl Kenti içinde*. Ankara: İmge Yay.
- Minibaş, T. (1996). Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu. *Kadın Gerçeklikleri içinde*. N. Arat (drl.). İstanbul: Say Yayınları, ss. 173-191.
- Moser, O. N. C. (1993). *Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training*. New York: Routledge.
- Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract*. Stanford University Press.
- Phillips, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*. A. Türker (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- Pincha, C. (2009). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi*. D. Keskin-Demirer (çev.). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yay.
- Sancar-Üşür, S. (2000). Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği. *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset içinde*. İstanbul: TÜSİAD.
- Sancar-Üşür, S. (2008). Siyasal Katılım. *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri içinde*. İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER, ss.217-299.
- Sandercock, L. and A. Forsyth. (2005). A Gender Agenda: New Directions For Planning Theory. Fainstein, S. ve L. J. Servon (Ed.). *Gender and Planning içinde*. New York: The City Reader.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset*. Ankara: İmge Yay.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*. Ankara: KSGM.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yay.
- Tekeli, Ş. (1989). 1980’lerde Türkiye’de Kadınların Kurtuluşu Hareketinin Gelişmesi. *Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*. 3, 34- 41.
- Walby, S. (1997). *Gender Transformations*. London: Routledge.
- Wedel, H. (2001). *Siyaset ve Cinsiyet*. C. Kurultay (çev.). İstanbul: Metis Yay.
- 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Kabul Tarihi: 2005.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 2005.

